

A rákosi vipera

természetvédelmi helyzetének javítása a Pannon-régióban

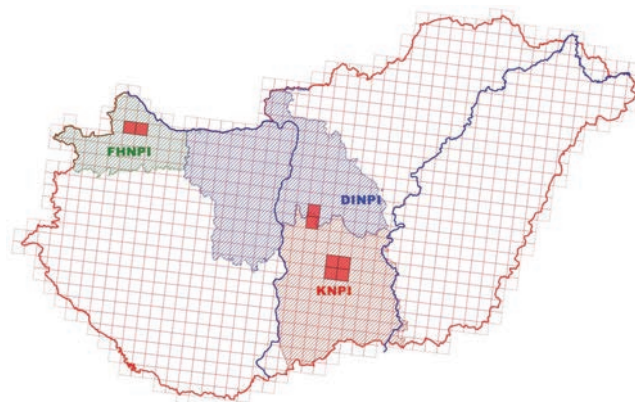
HUNVIPHAB LIFE18 NAT/HU/000799

A rákosi vipera védelme

A rákosi vipera (*Vipera ursinii rakosiensis*), ez a kizárólag a Kárpát-medencében élő mérgeskígyó egykor a Bécsi-medence és az Alföld nagy részén előfordult. Élőhelyeinek eltűnése miatt azonban ma már csak néhány elszigetelt populációja maradt fenn. Változatos szerkezetű, zsombékokkal gazdagított, részben vízborította lápréteken és legelőkön fordul elő. Magyarországon 1974 óta védett, 1992-től fokozottan védett, az IUCN Vörös Listája a veszélyeztetett kategóriába sorolja. Élőhelyei a Natura 2000 védelmi hálózat részét képezik.

Veszélyeztető tényezők

- hosszantartó szárazság, szélsőséges időjárási körülmények, klímaváltozás
- szándékos gyűjtogatás
- élőhelyek méretének csökkenése
- megmaradt gyepterületek fokozott művelése: gépi kaszálás, túllegeltetés
- emlős ragadozók (róka, borz, vaddisznó) térnyerése
- illegális gyűjtés és pusztítás

Védelmi intézkedések

- élőhelyek helyreállítása, létrehozása, fenntartása
- viperaállományok felmérése, élőhelyek vizsgálata
- zárttéri tenyésztés és kibocsátás
- szemléletformálás, kommunikáció

A rákosi vipera hazánk gerinces faunájának legvesélyeztetettebb tagja.

A projekt eredményei számokban

A 2019 és 2026 között megvalósult projekt során 38 természet-
védelmi intézkedést hajtottunk végre, amelyek átfogóan
javították a rákosi vipera természetvédelmi helyzetét a Pannon-
régióban.

Befektetés a természetbe

- **38** különálló, fajmegőrzést célzó intézkedési csomagból álló fajmegőrzési program
- komoly emberi ráfordítás: **63** fő alkalmazott, **156** alvállalkozó
- **210** évnyi elhivatottság: összesen **2523** hónap munkavégzés
- **535 160** euró értékű infrastruktúra beruházás: megújult a Rákosi Vipera Védelmi Központ, az élőhelyeken megépültek a ragadozókat távol tartó kerítésrendszerek
- **223 600** euró értékű eszközberuházás: a kutatáshoz és a területkezeléshez elengedhetetlen felszerelések – többek között jeladók és kameracsapdák – beszerzése
- **275 000** euró értékű földvásárlás: stratégiai jelentőségű területek megvásárlása, garantálva, hogy ezek a gyepek az utókor számára is háborítatlan viperaélőhelyek maradjanak

- 196 új kültéri és 140 beltéri terrárium
- 1400 rákosi vipera lakóhelye
- 6 év alatt 2517 rákosi vipera született
- 1500 egyed genetikai vizsgálata

A Rákosi Vipera Védelmi Központ

A Rákosi Vipera Védelmi Központban 2004 óta zajló tenyésztés a természetvédelmi program egyik központi eleme, amely a faj fennmaradását és állományának megerősítését szolgálja. A cél, hogy a tenyésztésprogramban született egyedek egészségesen fejlődjenek és sikeresen szaporodjanak kontrollált körülmények között, valamint az elengedésüket követően a természetes élőhelyen is túléljenek. A fogságban történő tenyésztés lehetőséget ad arra, hogy az egymástól térben elszigetelt állományok genetikai változatosságát megőrizzük, akár lokálisan növeljük, és hogy az új állományok létrehozásához szükséges viperákat ne a meglevő populációkból kelljen kiemelniük.

A tenyésztési program eredményei

- A védelmi központ kapacitása jelentősen bővült: a szabadtéri terráriumok száma 110-ről **196**-ra nőtt, emellett **140** új beltéri terrárium létesült.
- A fejlesztéseknek köszönhetően a központban tartott kígyók száma megduplázódott: a korábbi mintegy 700 helyett ma átlagosan **1400** egyed él itt.
- A tenyésztési eredmények is javultak: az egy nőstényre jutó átlagos utódszám 10-ről **12**-re emelkedett.
- A program indulása óta több mint **5800** rákosi vipera született a központban, ebből **2517** egyed a projekt időszakában (2019–2026).
- A genetikai sokféleség megőrzése érdekében a projekt során mintegy **1500** egyed genetikai vizsgálatára került sor. A European Reference Genome Atlas program részeként elkészült a rákosi vipera teljes genomjának feltérképezése.
- A kígyók táplálékáról a Fővárosi Állat- és Növénykert – a projekt számára létrehozott – Takarmányállat-tenyésztő Bázisa gondoskodott, mely több mint **407 000** tücsköt és **8600** egeret biztosított a központ számára.

Élőhelyek helyreállítása

A rákosi vipera kizárólag a Kárpát-medencében előforduló faj. A 2004-ben készült fajmegőrzési terv két tájegységben összesen 11 előfordulási helyet sorolt fel, amelyek összterülete nem érte el a 3000 hektárt. A védelmi program célkitűzése volt az ismert élőhelyek kiterjedésének növelése, az egyes élőhelyfoltok összekötése és új élőhelyek létrehozása – összességében az előfordulási terület növelése.

• 7000 hektár

A projektnek köszönhetően a rákosi vipera számára alkalmas élőhelyek kiterjedése több mint kétszeresére, 3000 hektárról **7000** hektárra nőtt.

A Fertő-Hanság Nemzeti Park hansági vipera élőhelyein a gyepterületet sikeresen megváltoztatni: a kaszálást a legtöbb élőhelyen felváltotta a kíméletesebb, természetközelibb legeltetés.

A Fertő-tó térségében közel **900** hektár gyepterületen javultak az élőhelyi feltételek az inváziós fajok visszaszorításával és egy új vadkizáró terület kialakításával.

• 195 hektár

A Duna-Ipoly Nemzeti Parkban **195** hektár inváziós növényfajokkal benőtt gyepterületet állítottunk helyre. A viperák megtelepedését segíti az a vadkizáró kerítés, mely a központi **11** hektáros területet övezi, megakadályozva a vaddisznó, róka, borz bejutását a területre.

A Kiskunsági Nemzeti Parkban a gyepek helyreállítása, a növényfajok számának növelése és az inváziós fajok visszaszorítása révén jelentősen javult az élőhelyek minősége.

• 23 láptó

A Felső-Kiskunságban a kiszáradó tendenciákat ellensúlyozandó, **23** különböző méretű, időszakos láptó medrének kialakítására került sor, így növelve a tájban a víz elérhetőségét.

• 20 hektár

Bugacon tájléptékben fontos zöld folyosó jött létre egy **20** hektáros területen, összekötve a telepített erdősáv által elválasztott két pusztarészletet.

Visszatelepítés a természetes élőhelyekre

A rákosi vipera visszatelepítése a természetvédelmi program egyik legfontosabb eleme, amely a faj hosszú távú fennmaradását szolgálja önfenntartó, stabil populációk kialakításával. A cél, hogy a zárttéri tenyészközpontban születetett és nevelkedett viperákat a szabad természetbe kihelyezve megerősítsük a meglévő állományokat, illetve új állományokat hozzunk létre – akár olyan, alapos körületekintéssel kiválasztott élőhelyeken, ahol a faj korábban jelen volt, de mára kipusztult.

- összesen 15 kibocsátási helyszín
- 5 új élőhely
- 15 év alatt 1121 összes visszatelepítés
- 6 év alatt 638 kibocsátott egyed

Rekordok

- Két elengedési helyszínen is viszontláttunk olyan rákosi viperákat, amelyek már több mint **5** éve élnek sikeresen és biztonságban a vadonban.
- A jeladós példányok közül a legtöbbször észlelt kígyót **40** alkalommal, míg a jeladó nélküliek közül egyet **11** alkalommal sikerült viszontlátni.
- A projekt abszolút büszkesége pedig az a tenyésztőprogramban nevelkedett, majd elengedett példány lett, amely a valaha látott legnagyobb rákosi vipera címet érdemelte ki a maga **59,5** centiméteres hosszával és **111** grammos súlyával.

A szabadon engedett viperák monitorozása

A rákosi viperák rendszeres monitorozását, terepi kutatását többféle módszerrel végezzük, melyek célja a szabadon élő állományok nagyságának becslése, korösszetételének, genetikai állapotának, az egyes egyedek kondíciójának felmérése. A rendszeres bejárások mellett kameracsapda-rendszereket fejlesztünk és üzemeltetünk, valamint a szabadon engedés alkalmával egyes egyedeket rádiótelemetriás jeladóval látunk el, és ezeknek a példányoknak heti rendszerességgel meghatározzuk a pozícióját.

- A projekt során összesen 1023 észlelési eseményt rögzítettünk, amelyek közül 955 esetben sikerült egyértelműen beazonosítani a látott viperát. Az észlelések 496 egyedhez kapcsolódtak, köztük 175 visszatelepített egyedhez.
- A kibocsátási helyszínek monitorozását 15 helyszínen telepített, összesen 30 kamerából álló kamerarendszer segítette.
- A rádiótelemetriás vizsgálatokhoz szükséges jeladók beültetését az Állatkert állatorvosi csapata végezte. A projekt időtartama alatt összesen 44, visszatelepítésre kijelölt kígyóba került jeladó.
- A projektben részt vevő kutatók felmérték a táplálékbázist biztosító egyenes-szárnnyú, valamint a kisemlős-állományokat, elvégezték a gyepek botanikai felmérését, nyomon követték a kételtű- és hullófajok előfordulását, továbbá monitorozták a ragadozók jelenlétét és aktivitását.

Oktatás és szemléletformálás

A Rákosi Vipera Védelmi Központ nemcsak a faj tenyésztésének központja, hanem fontos oktatási és bemutatóhely is. Óvodás, iskolás és egyetemi csoportok, valamint a nagyközönség is megismerhette itt a rákosi vipera védelmének eredményeit. A projekt során állatkerti bemutatók, vándorkiállítások, előadások, lakossági fórumok és szakmai rendezvények segítették a természetvédelmi szemléletformálást. Hazai és nemzetközi szakértők bevonásával elkészült a faj hosszú távú megőrzését támogató Populáció Életképességi Analízis (PVA). A kommunikációt honlap, közösségi média megjelenések, filmek és kiadványok támogatták. Országszerte 26 információs tábla került kihelyezésre, megújult a Védelmi Központ tanösvénye, és számos program segítette a fiatalok bevonását. A projekt eredményeit hazai és nemzetközi konferenciákon is bemutattuk.

- több mint 2500 látogató
- több mint 200 rendezvény
- több mint 60 000 elért ember
- 6 projektet bemutató film

A rákosi vipera jövője

Bár a 2019–2026 közötti intenzív projektidőszak lezárult, a rákosi vipera védelme tovább folytatódik.

Az elmúlt két évtized eredményei biztos alapot teremtenek a faj hosszú távú megőrzéséhez.

A külföldi szakemberekkel közösen kidolgozott stratégia kijelöli a jövő feladatait. A helyi gazdálkodókkal együttműködésben végzett természetkímélő legeltetés és a kialakított zöldfolyosók hosszú távon is hozzájárulnak a Kárpát-medence egyik legveszélyeztetettebb gerinces állatának védelméhez.

A rákosi vipera megőrzése a szakmai munka és a társadalmi összefogás közös sikere. Ismeretterjesztő programok, természetfilmek és oktatási rendezvények révén egyre többen ismerik fel, hogy ez a különleges hulló közös, pótolhatatlan természeti örökségünk.

Projekt időszak: 2019–2026
HUNVIPHAB LIFE18 NAT/HU/00799

Koordináló kedvezményezett: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
Partnerek: Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Fertő–Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Fővárosi Állat- és Növénykert, Agrárminisztérium

www.rakosivipera.hu
www.facebook.com/hungarian.meadow.viper
www.instagram.com/hungarian.meadow.viper.project/
info@mme.hu

Készült az Európai Unió LIFE programjának támogatásával

Fotók: Árvay Márton, Bagosi Zoltán, Egerer Anna, Halpern Bálint,
Koczor-Dombi Rita, Kurucz Árpád, Major Borbála, Móré Attila, Schneider Viktor,
Tisza Balázs, Tokody Béla

